

що має всіляко сприяти формуванню в громадян, особливо молоді, високих ідейно-політичних, бойових, морально-психологічних і фізичних якостей, необхідних для надійної охорони держави. Мета військово-патріотичного виховання – сформувати в громадян України глибоке розуміння свого громадянського обов'язку, готовність у будь – який час стати на захист своєї Батьківщини. Основа ефективності його – використання комплексного підходу, коли всі напрями виховної роботи тісно взаємопов'язані і взаємообумовлені, проводяться в нерозривному зв'язку з трудовим і моральним вихованням.

Військово-патріотичне виховання в сучасних умовах має вдосконалюватись у пошуку нових, ефективніших форм і методів педагогічної роботи з урахуванням нинішніх особливостей розбудови нашої держави, освітнього і культурного рівня молоді, радикальних змін у військовій справі” [7, 91].

Отже, можна зробити висновки:

1. У психолого-педагогічній та методичній літературі є описані поняття ”виховання”, ”моральне виховання”, ”громадянське виховання”, ”патріотизм”, ”військово-патріотичне виховання”.

2. У цитованих джерелах ці поняття мають схожі трактування.

Література:

1. Галузяк В.М, Сметанський М.І, Шахов В.І. Навчальний посібник. – Вінниця: РВВ ВАТ „Віноблдрукарня”, 2001. – 200 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с
3. Новий тлумачний словник української мови. У 3 томах. / Укл. Яременко В.В., Сліпушко О.М. – К.: Аконті, 2003. – Т. 1. – 926 с.
4. Новий тлумачний словник української мови. У 3 томах. / Укл. Яременко В.В., Сліпушко О.М. – К.: Аконті, 2003. – Т. 2. – 926 с.
5. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.
6. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина І. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272с.
7. Ярмаченко М. Д. Педагогічний словник. – Київ 2001, – 514с

УДК 811.161.2(07)

І. Хлисту

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Пропонована стаття розглядає проблему формування комунікативної компетенції студентів, які здобувають спеціальність „Початкова освіта”, на заняттях з культури мовлення.*

***Аннотация.** Предложенная статья рассматривает проблему формирования коммуникативной компетенции студентов, обучающихся по специальности „Начальное образование”, на занятиях по культуре речи.*

***Annotation.** The article deals with problems of communicative competence formation in students get the speciality „Preschool education” on culture speech lessons.*

Теперішнє суспільство все більше набуває ознак так званого „інформаційного суспільства”, коли розвиваються високотехнологічні мережі, які діють у глобальних масштабах, а сама інформація стає специфічним товаром, основною соціальною

цінністю. У таких умовах однією з найнеобхідніших якостей успішної особистості, члена соціуму є вміння не лише оперувати інформацією, використовувати її з певною метою, а й уміти отримувати й передавати її, взаємодіючи з іншими членами суспільства за допомогою мовних і немовних засобів, тобто здійснювати комунікацію, для чого вкрай необхідно бути комунікативно компетентною особистістю.

Тому головною метою стандартизованої мовної освіти є формування комунікативної компетенції школярів. Це питання вивчали такі лінгводидакти, як М. Пентилюк, Л. Мацько, О. Горошкіна, В. Мельничайко, К. Плиско та інші. Але формування мовної особистості не закінчується у середній школі. Це завдання продовжує виконувати і система мовознавчих дисциплін у вищій школі, що особливо актуально для педагогічних ВНЗ, зокрема, у підготовці вчителів початкової школи, які у своїй повсякденній роботі мають закладати основи комунікативних умінь і навичок молодших школярів. Крім того, сучасні вчені-дидакти відзначають недостатній рівень володіння мовою значної частини вчителів початкових класів [7,8].

Отже, метою нашої статті є визначення основних напрямків формування комунікативної компетенції студентів, що опановують спеціальність „Початкова освіта” у процесі вивчення української мови, зокрема на заняттях з культури мовлення, де мають вироблятися навички дотримання норм усного й писемного мовлення, вміння використовувати мовні засоби в різних умовах, сферах, ситуаціях спілкування відповідно до мети і змісту комунікації. Це має сприяти вирішенню проблеми виховання мовної особистості в умовах модернізації освіти.

Тут варто звернути увагу на поняття *мовна особистість*. Л.Мацько зазначає, що „мовна особистість – це узагальнений образ носія мовної свідомості, національної мовної картини світу, мовних знань, умінь і навичок, мовних здатностей і здібностей, мовної культури і смаку, мовних традицій і мовної моди” [6, 3]. Дослідниця зазначає, що складниками мовної особистості є: мовнокомунікативні суспільні потреби і компетенції; достатні мовні знання і їх використання; мовна свідомість, що полягає в усвідомленні себе носієм національної (української) мови; етнічна (національна) культуровідповідність мовної особистості; мовна здібність, чуття мови; усвідомлена мовна поведінка, мовна стійкість [там само, 2].

Актуальність проблеми формування мовної особистості виявляється в тому, що у сьогоденньому соціокультурному просторі України ціннісні орієнтації молоді у виборі мови спілкування часто спрямовані не на українську мову, що зумовлено мовним нігілізмом школярів і студентів, синдромом української меншовартості, відсутністю перспектив власного мовного розвитку й удосконалення. Саме на подолання цих вад у формуванні нової мовної особистості має спрямовуватися мовна освіта української молоді, зокрема у педагогічних ВНЗ, де одним із головних завдань має стати розвиток комунікативної компетенції майбутнього вчителя.

Поняття *комунікативної компетенції* визначають як „сукупність знань про спілкування в різноманітних умовах і з різними комунікантами, а також знань вербальних і невербальних засад інтеракції, умінь їх ефективного застосування у конкретному спілкуванні в ролі адресанта й адресата” [1, 124], і це поняття ґрунтується на іншому – *мовної компетенції*, яка становить „знання учасниками комунікації мови (мовного коду), передусім правил, за якими породжуються

правильні мовні конструкції та повідомлення, здійснюється їх трансформація” [там само, 123]. Крім того, мовна особистість повинна володіти і *культурною (соціокультурною) компетенцією*, яка забезпечує „розуміння й орієнтацію в базових елементах культури, крізь які усвідомлюється ... предметний світ носіями певної ідіоетнічної мови” [там само, 328].

Учені-мовознавці, що займаються проблемами культури мовлення як лінгвістичної науки, визначають три її основні аспекти – нормативний, комунікативний та етичний. *Нормативний* аспект культури мовлення полягає у постійному стеженні за розвитком і зміною літературних норм, *комунікативний* – у вивченні тексту „з точки зору відповідності його мовної структури завданням спілкування”, а *етичний* – у дотриманні загальноприйнятих у певному соціумі норм мовного етикету [4, 14-16]. Вивчення названих аспектів передбачається і курсом культури мовлення як навчальної дисципліни.

Проектуючи ці три аспекти на сутність вищезгаданих мовної, комунікативної та соціокультурної компетенцій, що є складовими мовної особистості, можемо встановити відповідність між ними.

Нормативний аспект культури мовлення, що базується на знаннях із лінгвістики, які студенти здобувають із курсу сучасної української літературної мови, практичного курсу української мови й актуалізують на заняттях з культури мовлення, має на меті формування мовної компетенції студентів.

Комунікативний аспект культури мовлення, який вивчає вибір мовних засобів, потрібних для досягнення певної мети спілкування, сприяє формуванню комунікативної компетенції мовця.

Етичний аспект культури мовлення, відповідно, визначає норми, які складають сутність соціокультурної компетенції людини як члена суспільства.

На заняттях із культури мовлення необхідно працювати у всіх трьох аспектах, хоча пріоритетним є формування комунікативної компетенції, оскільки вона включає в себе також мовну й соціокультурну.

В основі цього процесу лежить засвоєння і актуалізація знань про мову як знакову систему, про її функції, про взаємозв'язок мови й мовлення. У курсі з культури мовлення одним з головних завдань є засвоєння норм сучасної української літературної мови. Студенти мають усвідомити не лише сутність поняття *мовна норма* як „сукупність найбільш стійких, традиційних елементів системи мови, історично відібраних і закріплених суспільною мовною практикою” [3, 160], типи норм, їх ознаки – вибірковість, стійкість та обов'язковість, а й розуміння того, що мовна норма – явище не тільки лінгвістичне, а й соціальне і залежить від мовної ситуації в суспільстві й державної мовної політики. Тут важливо опиратися й на повсякденний досвід студентів, розвивати їхнє вміння аналізувати мовні явища, які спостерігаються в комунікативному просторі України, зокрема й негативні, такі, як лібералізація норми (особливо в галузі слововживання, вимови й правопису), зниження рівня культури мовлення в окремих сферах комунікації, наприклад, на телебаченні, у газетному тексті.

Але знання самих лише мовних норм не забезпечує високого рівня культури мовлення. Так, російський лінгвіст Б. Головін зазначав, що лише „розумне і стійке поєднання норми і доцільності забезпечує культуру мовлення суспільства і окремої людини” [2, 19]. На відміну від норми, яка єдина для всіх, доцільність має широкий діапазон відмінностей і коливань, викликаних функціональними стилями мови, соціальними особливостями людських колективів усередині суспільства і

різноманітністю комунікативних завдань і умов, що постійно змінюються [2, 20]. Інший російський мовознавець, О.Леонт'єв, висловлював подібну думку, що „правильність літературного висловлювання виступає функцією комунікативно-стилістичної доцільності його”, а доцільним є те висловлювання, у результаті використання якого досягається мета, поставлена мовцем, задовольняється його потреба, і при цьому не виникає ніяких додаткових чинників, які перешкоджають завершенню цього „діяльного” акту [5, 76]. Таким чином, для підвищення культури мовлення людини важливо не лише володіти чинними нормами мови, а й уміти знаходити найбільш точні, виразні, доречні, тобто стилістично виправдані засоби для вираження думки.

Критеріями оцінки мовлення служать комунікативні якості (ознаки) культури мовлення; сучасні класифікації їх відрізняються, але в них здебільшого виділяють такі ознаки: *змістовність, правильність, чистота, точність, ясність, логічність, послідовність, багатство (різноманітність), доречність, образність*. По-різному лінгвісти визначають роль цих якостей у мовленні: одні вважають головною ознакою правильність, інші – точність і ясність, ще інші – доречність. На нашу думку, якісним мовлення може бути лише за дотримання всіх цих ознак, бо кожна з них „працює” у своїй царині, „відполіровує” свою грань мовлення. З іншого боку, всі ці ознаки діють у комплексі, іноді важко відділити одну від іншої, наприклад, точність від ясності, логічність від послідовності, виразність від образності. Вважаємо, саме такий підхід до навчання культури мовлення студентів має превалювати. При цьому слід враховувати не лише мовні знання і навички студента, а й позамовні – знання із суміжних галузей: психології, логіки, етики тощо.

Ще одним важливим складником у формуванні комунікативної компетенції, як уже зазначалося, є соціокультурна компетенція, в основі якої лежить засвоєння норм і правил мовленнєвої поведінки людини в суспільстві. Сюди ми включаємо правила *мовленнєвого етикету* – усталені форми спілкування, прийняті у певному соціумі відповідно до норм певної національної культури (хоч основу їх складають універсальні етикетні норми). У цьому напрямку важливим є не лише дати студентам знання про певні правила у спілкуванні, а й навчити користуватися ними розумно й доречно, з урахуванням усіх мовних і позамовних чинників. Тому необхідно застосовувати на заняттях з культури мовлення своєрідні тренінги – рольові ігри, в яких би студенти могли навчатися поважати співрозмовника, щоб успішно спілкуватися, уникати конфліктних ситуацій, досягати згоди у комунікативній взаємодії.

Таким чином, процес формування комунікативної компетенції студентів передбачає виконання таких завдань: врахування і вдосконалення лінгвістичних і соціально-психологічних знань і навичок студентів, їхнього комунікативного досвіду; комплексне формування мовної і соціокультурної компетенції у складі власне комунікативної компетенції; розвиток умінь і навичок дотримання доцільності у використанні мовних норм, зокрема, їх варіантів; удосконалення усного і писемного мовлення щодо дотримання в ньому комунікативних якостей; прищеплення студентам умінь орієнтуватися у виборі правильної комунікативної поведінки у суспільстві залежно від конкретної мовленнєвої ситуації.

Формування комунікативної компетенції студентів – майбутніх учителів початкової школи – одне з головних завдань мовної освіти, яка є складником педагогічної освіти, що модернізується, а тому значення його важко перебільшити.

Література:

1. Бацевич Д.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2004. – 344 с.
2. Головин Б.Н. Основы культуры речи. – М.: Высшая школа, 1980 – 333 с.
3. Кочерган М.П. Загальне мовознавство : Підручник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 1999. – 288 с.
4. Культура русской речи./ Под ред. Л.К.Граудиной, Е.Н.Ширяева. – М.: Норма, 2001. – 560 с.
5. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М. : КомКнига, 2007. – 216 с.
6. Мацько Л. Аспекти мовної особистості у перспекції педагогічного дискурсу // Дивослово – 2006. –№ 7. – С.2 – 4.
7. Савенкова Л. Комунікативність учителя // Початкова школа. – 1998. – №8. – С.49 – 51.
8. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Початкова школа. – 2001. –№ 7 . – С.1 – 4.

УДК 37(09)(477)

І.Г. Хлисту́н

ВИКОРИСТАННЯ ВИХОВНОГО ДОСВІДУ ЕЛІТАРНИХ РОДИН КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

***Анотація.** У статті розроблено рекомендації щодо наповнення змісту фахових дисциплін інформацією про родинновиховний досвід української еліти кінця ХІХ – початку ХХ століття.*

***Аннотация.** В статье представлены рекомендации о использовании опыта воспитания украинской элиты конца ХІХ – начала ХХ столетия в учебно-воспитательном процессе педагогических университетов.*

***Annotation.** The article deals with the recommendations to the content of special subjects by the information about family up-bringing experience of elite of the late ХІХ – early ХХ centuries.*

Сьогодні потреба у цілеспрямованому національному вихованні стала всеукраїнською. Адже розбудова Української держави ґрунтується на принципах української етнічної нації, ідеях загальноукраїнської гордості, почуттях належності до українського народу, відповідальності за долю своєї Батьківщини.

За сучасних змін, які відбуваються в суспільстві, стає дедалі очевидним, що без засвоєння молодим поколінням цінностей родинновиховного досвіду українців (його сутності, особливостей, відродження, збереження, примноження) не можна побудувати демократичне і гуманне суспільство. Теорія виховання має збагатитися взірцем виховання в елітарних родинах кінця ХІХ – початку ХХ ст., який сприятиме подоланню основних суперечностей родинного виховання сьогодення та формуванню справжньої української еліти. Це ставить нові завдання перед галуззю освіти у створенні ефективної педагогічної системи, яка б озброювала молодь необхідним обсягом належних знань. У цьому зв'язку на особливу увагу заслуговує запропоноване М. Стельмаховичем наукове поняття едукація, котре трактується як